

З погляду семантики лексика емоцій об'єктивує стан людини, вияви емоційного впливу чи емоційну характеристику. Люко Дашвар віддає перевагу аналізу емоційних станів, які репрезентуються на лексичному рівні переважно дієслівними компонентами в усіх групах емоцій: — *Твій брат не хворий, Лідочко! — так жорстоко мовила якось Іветта, що Ліда знову перелякалася* [Дашвар, с. 40]; *Іветта увійшла в кабінет, і Ліда жахнулася* [Дашвар, с. 85]; *Хай ваша совість заспокоїться, Юрочко* [Дашвар, с. 92]. Відтворюючи емоційний стан, іменники здебільшого виступають частиною складного метафоричного образу: — *Аборт робити пізно, — збрехала Ліда, придумуючи всередині моторошний дитячий страх* [Дашвар, с. 27].

У внутрішній формі дієслова закладена здатність суб'єкта дії впливати на об'єкт або на іншого суб'єкта: *Оце й казяться, людей лякає* [Дашвар, с. 90].

Емоційна характеристика відтворена прикметниками та прислівниками: *Платон зі спокійною увагою глянув на сестру* [Дашвар, с. 67].

Функціонально-семантичне поле виявляє спільні семантичні тенденції, спроектовані на рівні емоцій у три підвиди лексичних одиниць. У роботі доводимо, що такий поділ не є абсолютним. Так, іменники можуть передавати значення емоційного стану, емоційного впливу, емоційної характеристики.

Отже, емоції є невіддільною ознакою існування homo sapiens. У творах сучасної літератури внутрішнє життя людини є основним об'єктом зображення, що спричинює використання емоційної лексики. Основне семантико-емоційне навантаження презентоване у романі Люко Дашвар «Мати все» функціонально-семантичним мікрополем «радість», ядром якого виступає лексика паралінгвістичних виявів. Значно меншою кількістю представлені мікрополя «страх», «спокій», «гнів», «хвилювання», «здивування», у яких, навідміну від попереднього, переважає дескриптивна лексика.

Проведене дослідження дало змогу укласти словник емоційних синонімів з урахуванням лексико-семантичних варіантів слова. Плануємо у подальшій роботі створити проект синонімічного словника емоційної лексики, побудованого на матеріалі кількох творів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич — Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: [підручник] / Флорій Сергійович Бацевич. — К.: Видавничий центр «Академія», 2004. — 344 с. — (Альма-матер).
2. Дашвар — Дашвар Люко. Мати все [Текст]: передм. О. Герасим'юк; художник О. Маслов. — Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2010. — 336 с.
3. Психологічний — Психологічний словник / За ред. В. І. Войтка. — К.: Вища школа, 1982. — 216 с.
4. Шаховский — Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка. — Воронеж: Изд-во Воронежск. гос. ун-та, 1995. — 192 с.

Кушнірук Н.

Науковий керівник - доц. Данилевич М.М.

ТВОРЧІСТЬ ЮЛІАНА ОПІЛЬСЬКОГО НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ РІДНОГО КРАЮ

Курс української літератури в школі дуже об'ємний. І не випадково, адже саме твори мистецтва слова творять справжніх людей. Вони виховують любов до рідного слова, до мистецтва, розвивають духовність школяра.

В 1991 в шкільну програму з літератури були введені уроки з літературного краєзнавства з метою розширення горизонтів і меж знань учнів та посилення патріотичного виховання. Для цього передбачено відводити по одній годині на семестр, окрім того є ще і резервні години, які можна використовувати з цією метою. [Див.:1] Вважаємо, що творчість Юліана Опільського має такі художні цінності, які дозволяють залучити її до вивчення. Ми пропонуємо для учнів середньої школи включити для розгляду твір малої форми - оповідання на історичну тему «Золотий Лев» про короля Данила Галицького (яке за обсягом наближається до повісті), у старших класах вчителю доцільно вивчати з дітьми повісті про минуле України, княжу добу – діалогію «Іду на ви» , «Ідоли падуть» або повість «Вовкулака», в 11 класі пропонуємо

розглядати уривки з роману «Упирі». Для позакласного читання рекомендуємо роман «Сумерк». Вивчаючи твори письменника вчителів слід зупинитись на біографії автора, зокрема донести до учнів віхи нелегкої долі митця, його наполегливість і сумлінність у роботі, цілеспрямованість у творчості, які допомагали долати всі перешкоди і творити до останнього дня життя.

На уроках вивчення життєвого шляху письменника вчитель може в середній школі використати метод художньої розповіді. Дітям доцільно подати лише основні етапи життя Ю. Опільського, наголосити на його світогляді, рисах характеру, письменницького таланту. У старшій школі можна використати різні методи. Доцільно залучити учнів до самостійної та творчої роботи.

При текстуальному розгляді творів основними методами можуть бути: бесіда, постановка проблемних питань, індивідуальні пошукові завдання учням, словникова робота, творчі завдання, наприклад, зобразити на папері головних героїв творів, якими учні їх уявляють, робота в групах за завданням вчителя.

В 8, 9 або 10 класі пропонуємо вивчати повісті «Іду на вас», «Ідоли падають». Розгляд цих творів необхідно почати із вступного слова вчителя, в якому варто наголосити, що «Іду на вас» – перший опублікований (1918 року) історичний твір Опільського, в якому автор, на протигагу тодішньому усталеному погляду на особу князя Святослава як завойовника, творить свій образ – мудрого правителя, який дбав про об'єднання земель у одну сильну державу. Треба відзначити, що повість вводить нас у часи останніх років життя і правління князя: похід на Болгарію 969–71 років та загибель його у 972 році.

Учні можна поділити на групи і провести дискусію, де б кожна група доводила свою думку.

Проблемні завдання вчитель може поставити напередодні окремим учням або групам учнів, на уроці учні діляться своїми міркуваннями:

- Образ Святослава позитивний чи негативний у творі? Доведіть свою думку
- Чи образ князя є ідеальним у творі?
- Чи можна вважати приниженням для князя те, що його повчає Путятя? На чиєму боці тут автор?
- Чи автор описував лише історичні події в творі? Чи він просто хотів показати минуле, чи мав ще іншу мету?

Групі учнів можна запропонувати словникову роботу: виписати з твору назви одягу, зброї воїнів, одягу тощо. На уроці вчитель наголошує на великій обізнаності автора з історією нашої землі. Творчим учням можна запропонувати намалювати портрет князя чи інших героїв і на уроці учні виберуть найвдаліший, визначають, кому вдалось відобразити риси характеру князя найкраще.

Пошуковим завданням може бути виписування з твору крилатих, красних висловів, наприклад:

- «Іду на вас».
  - «Валився світ, збудований мечем, а з ним падали і всі його будівничі».
  - «Не йди на чужі землі, щоби, шукаючи чужої, своєї не втратив».
- Розгляд повісті «Ідоли падають» доцільно провести у порівнянні з першою повістю:
- З якою державою порівнюється Русь в творі?
  - Що є схожого і що відмінного в образах князів Володимира і Святослава?
  - Чим образ Путятя різниться від першої повісті? Які ще герої є в цьому творі з першої повісті?
  - Порівняйте проблему віри та її розв'язання у цьому творі порівняно з попереднім.
  - Яку роль і питання віри відіграють образи жінок у творі? Що ми можемо сказати про становище жінки в суспільстві того часу?
  - Порівняйте образи соратників і зрадників князя у цьому творі з образами попереднього твору.
  - Знайдіть пейзажі, чи можна їх назвати психологічними?
  - Прокоментуйте авторський прийом внутрішнього монологу з невластивою прямою мовою.

При обговоренні творів вчитель мусить звертати увагу учнів на доведення своїх міркувань зачитуванням уривків з текстів.

Порівняння двох повістей можна узагальнити у формі таблички спільного та відмінного.

Для вивчення роману «Упирі» рекомендуємо застосовувати ті ж методи роботи, вивчати твір у 11 класі, проводячи паралелі з творами автора, вивченими в попередні роки.

Доцільним було б провести урок–проекцію цього твору на сучасність. При цьому окремі групи учнів матимуть завдання дослідити актуальність ідей твору в наш час. Це проблеми:

- Влада в державі – якою їй бути?
- Лідер держави – тиран чи прислужник?
- Патріотизм українця.
- Що доброго зробили ми на цій землі? – питання для кожного.
- Людина – це добра чи зла істота? Чи здатна вона змінити себе?

Ми рекомендуємо вчителю після розгляду кожної теми давати учням невеличкі творчі роботи, в яких вони б висловлювали своє ставлення до творів цього автора. Так вчитель розвиватиме творчі навички самовираження дітей, вироблення своєї думки, бо після прочитання творів Ю. Опільського в дітей не може не виникнути багато позитивних вражень, суджень, захоплень героями, вчинками. Пропонуємо такі заголовки творчих робіт:

- Який твір мене найбільше схвилював і чому?
- На кого з героїв я б хотів бути схожим?
- Як би я вчинив на місці героя...?
- Чи можемо ми засуджувати помилки наших відомих предків?
- Чи хвилює мене минуле моєї землі?
- Чи люблю я свою Батьківщину?
- Що мене вразило в постаті Ю. Опільського?

Після вивчення творчості Опільського вчитель може провести екскурсію по місцях, де жив і працював автор, показати дітям меморіальну табличку на будинку, в якому жив письменник.

Постать Ю. Опільського вирізняється серед літераторів Тернопілля. Це неперевершений майстер історичної прози, який у своїх творах порушує питання української незалежності, волі народу, моральної відповідальності перед своїм народом. Його твори мають значний виховний потенціал, художню цінність. Тому вивчення його творчості на уроках літературного краєзнавства буде цікавим і корисним для учнів, посилить їхню любов до рідного краю, патріотизм і національну свідомість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Когут О, Кондирева М., Біловус Н. Календарно-тематичне планування з української мови та літератури. 5 -11 класи. – Тернопіль: СМП «Тайп», 2008, - 114 с.
2. Опільський Ю. Золотий Лев: Повість. – К., 1989. – 414.
3. Опільський Ю. Ідоли падають: Уривки з роману// Тернопіль: Тернопільщина літературна. – Тернопіль, 1991. – Дод.2. – С.28–31.
4. Опільський Ю. Іду на вас; Ідоли падають: Романи: Львів, 1988. – 280 с.
5. Опільський Ю. Сумерк: Роман. – Львів, 1988. – 261 с.

Нагорної Г. С.

Науковий керівник – доц. Боднар В. Т.

ГІЙОМ АПОЛІНЕР - АРТ-КРИТИК У КОНТЕКСТІ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА ХХ СТ.

«Віршами, цифрами, м'якими складами він прокладав нам усім шлях», - так сказав про Гійома Аполінера російський художник Марк Шагал [1]. І справді, поет тонко відчував тенденції свого часу і розумів необхідність творення нового типу мистецтва. Тому він